

Оріщенко О. А., Титова Ж. В. Тип емпатичної спрямованості особистості та особливості комунікативної креативності. Проблеми сучасної психології особистості: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів. Випуск 5. (14 травня 2015 р.). – Одеса: Лерадрук, 2015. – С. 9 -14.

УДК 159.922

**Тип емпатичної спрямованості особистості та особливості
комунікативної креативності**

*Оріщенко О. А., кандидат психологічних наук, доцент,
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського (Україна, м. Одеса)*

*Титова Ж. В., магістранта Інституту психології, Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського
(Україна, м. Одеса)*

РЕЗЮМЕ

**ТИП ЕМПАТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ ТА
ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ КРЕАТИВНОСТІ**

О. А. Оріщенко, Ж. В. Титова

В статті представлені результати теоретико-емпіричного дослідження особливостей комунікативної креативності осіб з різним типом емпатичної спрямованості.

Ключові слова: емпатія, емпатична спрямованість, комунікативна креативність.

РЕЗЮМЕ

**Тип эмпатической направленности личности и особенности
коммуникативной креативности**

О. А. Орищенко, Ж. В. Титова

В статье представлены результаты теоретико-эмпирического исследования особенностей коммуникативной креативности лиц с различным типом эмпатической направленности.

Ключевые слова: эмпатия, эмпатическая направленность, коммуникативная креативность.

SUMMARY

The type of empathic orientation of the individual and characteristics of communicative creativity

O. A. Oryshchenko, G.V. Titova

The article presents the results of theoretical and empirical studies of communicative creativity of persons with different type of empathic orientation.

Keywords: empathy, empatica orientation, communicative creativity.

Проблемі емпатії приділяли увагу багато зарубіжних дослідників (Н. Айзенберг, А. К. Бохард, А. П. Гландштейн, В. Воррінгер, Р. Даймонд, М. Дейвіс, Д. Іган, Х. Кохут, Б. Н. Лазарус, Л. Мерфі, А. А. Мехрабян, Ф. Олпорт, К. Роджерс, Н. Епштейн) та вітчизняних вчених (Д. М. Арановська, Г. М. Бреслав, І. Д. Бех, В. В. Бойко, Т. П. Василішина, Ю. А. Вербицька, М. І. Валуєва, Т. П. Гаврилова, Ю. Б. Гіппенрейтер, Л. П. Журавльова, В. І. Кротенко, В. А. Лабунська, М. І. Лисенко, Л. Б. Малицька, С. М. Максимець, М. В. Молоканов, Ю. А. Менжерицька, М. І. Муканов, М. М. Обозов, К. І. Обухівський, М. О. Пономарьова, Т. Н. Пушкарьова, Л. В. Ткачук, О. П. Саннікова, Л. П. Стрелкова, М. І. Юсупов). Однак, незважаючи на чисельні роботи, присвячених даній проблемі, в літературі бракує праць, в яких емпатія розглядаються у співвідношенні з іншими властивостями особистості (зокрема, з комунікативною креативністю), що, будучі тісно пов'язані з нею, сприяють емоційному відгуку, емпатичному сприйманню і розумінню, схильності допомагати іншій людині. Саме це визначає **актуальність дослідження** емпатії та її співвідношення з комунікативною креативністю.

Метою даного повідомлення є аналіз результатів емпіричного дослідження особливостей комунікативної креативності осіб з різним типом емпатичної спрямованості.

При визначенні емпатії та комунікативної креативності ми спиралися на принцип континуальності, який покладено в основу континуально-ієрархічної моделі особистості, що запропонувала О.П. Саннікова. Цей принцип дозволяє не тільки розглядати будь-яку властивість особистості (в тому числі емпатію і комунікативну креативність) як складне, багаторівневе, але в той же час цілісне утворення, але й чітко структурувати показники, з яких складається дана властивість [3].

З позицій зазначеного підходу *емпатія* розглядається нами як відносно стійка, інтегральна властивість особистості, що виявляється: а) у здібності емоційно відгукатися на переживання іншої людини (іншого об'єкту емпатії), у розумінні її емоційних станів, у передбаченні афективних реакцій, в активному намаганні допомогти; б) в спрямованості на певний об'єкт емпатичних переживань [2]. В структурі емпатії О.П. Саннікова виділяє 3 рівні: 1) формально – динамічний, який включає динамічні характеристики емпатії, тобто особливості виникнення й перебігу емпатичних реакцій і процесів та якісні характеристики емпатії, які відображають власне психологічну сутність емпатичного явища (емоційна, когнітивна, предиктивна, дійова емпатія); 2) змістовно – особистісний, до якого входять ті аспекти емпатії, за допомогою яких й виникає емпатична реакція на певні об'єкти та стимули; 3) соціально-імперативний, що відображає індивідуальні уявлення про існуючі соціально-культурні „норми” емпатичних проявів [3].

У даному повідомленні ми обмежилися вивченням деяких змістовних показників емпатії (тобто тих її показників, які характеризують емпатичну спрямованість особистості). Змістовний рівень представлено такими показниками емпатичної спрямованості: емпатія до рідних, близьких, друзів (ЕР), яку ми назвали релятивною емпатією (від англійської - relateve – родич), вектор якої спрямований на вузьке коло спілкування; емпатія до колег, клієнтів, учнів (ЕП) - спектр широкого кола спілкування, професійне спілкування; емпатія до незнайомих та малознайомих людей (ЕПп) - спектр широкого кола спілкування, позапрофесійне спілкування; емпатія суб'єкту до самого себе,

аутоемпатія (ЕАут); емпатія до героїв художніх творів (ЕАрт); емпатія до представників тваринного світу (ЕФа); емпатія до рослинного світу (ЕФл); емпатія до природи та навколишнього світу в цілому (ЕНс); емпатія до подій минулого у житті суб'єкта та оточуючих його людей (ЕРет); емпатія до майбутніх подій (ЕМ) [2].

Зазначенні показники пов'язанні із спрямованістю емпатичної активності людини на певні об'єкти навколишнього середовища та в основному відображають область емпатичної спрямованості особистості. При цьому, під *емпатичною спрямованістю* ми розуміємо прояв емпатичних переваг, „вибір” суб'єктом тих об'єктів, тих сфер життєдіяльності, по відношенню до яких, у першу чергу, виникають емпатичні переживання суб'єкта, і де найбільш яскраво виявляється індивідуальна своєрідність емпатії [2].

Під *комунікативною креативністю* в контексті континуального підходу розуміється стійка властивість особистості, яка містить комплекс інтелектуальних, емоційних та поведінкових компонентів, що сприяють нестандартному, нешаблонному розв'язанню ситуацій спілкування, прояву творчості у спілкуванні, генерації оригінальних ідей та засобів спілкування, вибору найбільш оптимальних для суб'єкта стратегій поведінки, що спрямовані на забезпечення успішної взаємодії з іншими людьми. В структурі комунікативної креативності серед її *формально-динамічних та якісних характеристик* виділені наступні показники: легкість у спілкуванні (Л), схильність до самопрезентації (Сп), схильність до незалежності (Н), конфліктність (К), емоційна стійкість у спілкуванні (ЕСс), схильність до маніпулювання (М), експресивність (Е), комунікативна компетентність (КК) [1].

Дослідження проводилося на базі Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. В ньому брали участь 77 слухачів Відділення перепідготовки кадрів зі спеціальності “Психологія” (у віці від 25 до 45 років).

Емпіричне дослідження було здійснено за допомогою наступних

психодіагностичних методик: 1) «Тест-опитувальник емпатичної спрямованості особистості» (О.П. Саннікова - О.А.Орищенко); 2) «Тест – опитувальник комунікативної креативності» (О. П. Саннікова – Р. В. Белоусова).

Обробка отриманих даних здійснювалася за допомогою якісного (методи “асів” та профілів”) аналізу. Спочатку за допомогою методу «асів» на основі даних, отриманих при використанні методики, що діагностує емпатичну спрямованість особистості, були виявлені *типи емпатичної спрямованості*, що відрізняються поєднанням її показників, а саме: групи досліджуваних з домінуванням певного типу емпатичної спрямованості, тобто схильністю до переживання емпатії переважно у одній з наступних сфер життєдіяльності: *сфера соціальної спрямованості емпатії*, що включає домінування показників EP; EP; EПп (соціо-емпатія); *сфера спрямованості емпатії на внутрішній світ самого суб’єкту*, до якої входить змістовний показник EAут (аутоемпатія); *сфера спрямованості емпатії на природу*, до якої увійшли змістовні показники EФа; EФл; EНс; *сфера спрямованості емпатії на минулі події у житті суб’єкта та його близьких або події можливого майбутнього*, до якої входять змістовні показники ERет; EM (ретро-про-емпатія).

Домінуюча схильність виявляти емпатію переважно по відношенню до якоїсь однієї з названих сфер, свідчить про те, що саме ця сфера життєдіяльності має для індивідів кожної групи (типу) найбільшу значущість, саме вона займає в їхній системі емпатичних «цінностей» домінуюче положення, тобто визначає їх емпатичні уподобання, їх емпатичну спрямованість.

На наступному етапі емпіричного дослідження склалися профілі комунікативної креативності представників кожного з виділених типів емпатичної спрямованості. Використання методу “профілів” дозволило дослідити особливості комунікативної креативності представників різних типів емпатичної спрямованості.

Зокрема, встановлено, що групу осіб, схильних до емпатії переважно в *сфері соціальних відносин (соціо)*, відрізняє емоційна зрілість, незворушність,

розсудливість (Ес+). Ці особистості демонструють свою індивідуальність (СПП+) за допомогою виразних міміки та жестів (Е+), володіють комунікативними вміннями та навичками, що забезпечує успішність спілкування (КК+).

Специфіка комунікативної креативності *групи осіб з домінуванням аутоемпатичних тенденцій (ауто)* характеризується експресивністю (Е+), незалежністю в оцінках партнерів по спілкуванню (Н+). Представники цього типу виявляють наявність власної позиції, прагнення відстояти свою точку зору, загострене почуття справедливості (К+), бачать та використовують на свою користь особливості індивідуальності партнера по комунікації (М+).

Досліджувані групи з домінуванням показників, що характеризують *спрямованість емпатії на природу (Еко)*, характеризуються вмінням приховувати свої справжні наміри, щоб за допомогою відволікаючих маневрів добиватися своєї мети (М+), стійкою потребою у спілкуванні (ССП+), яскравою експресією (Е+), розвиненими комунікативними навичками та вміннями (КК+).

Групі осіб з домінуванням *емпатичної спрямованості на події минулого або майбутнього (ретро-про)* властива схильність до самопрезентації (ССП), агресивний захист власних інтересів (К+) в процесі комунікації, незалежність сприймання партнерів по спілкуванню від загальних стереотипів і думок оточення (Н+), а також емоційна стійкість (Ес+).

Аналізуючи результати емпіричного дослідження, можна зробити наступні **висновки**: 1. Теоретично визначені та емпірично виділені типи емпатичної спрямованості, що обумовлені домінуванням одного або декількох компонентів, що входять до її структури. 2. Використання методу «профілів» дозволило дослідити та описати особливості комунікативної креативності осіб з різним типом емпатичної спрямованості. 3. Доведено, що особи, які належать до певного типу емпатичної спрямованості, відрізняються від представників інших типів специфікою комунікативної креативності (кількісно-якісне сполучення показників, що входять до її структури).

ЛІТЕРАТУРА

1. Белоусова Р. В.   Индивидуально-типические   особенности

коммуникативной креативности: Дис. канд. психол. наук / Р. В. Белоусова. - Одесса, 2004. -198с.

2. Орищенко О. А. Дифференциально-психологический анализ эмпатии: Дис. канд. псих. наук / О. А. Орищенко. – Одесса. - 2004. - 222 с.

3. Санникова О. П. Эмоциональность в структуре личности / О. П. Санникова. - Одесса: Хорс. - 1995. - 334 с.